15.5.2024

Kehittämisjohtaja Juho Korpi

Asia: E 31/2024 vp Valtioneuvoston selvitys: E-kirje - Ennakkovaikuttaminen tulevaan EU:n monivuotiseen rahoituskehykseen

Tausta

Käsittelyssä olevalla E –kirjeellä muodostetaan ensimmäisiä ennakkovaikuttamiskantoja ja alustavia näkemyksiä koskien EU:n tulevaa monivuotista rahoituskehystä, jotta Suomi voi ennakko vaikuttaa oikea-aikaisesti tulevaan komission esitykseen. Ennakkovaikuttamislinjausten tavoitteena on muodostaa kokonaisvaltainen näkemys Suomen lähtökohdista, prioriteeteista ja tavoitteista neuvottelukokonaisuuteen. Suomen avaintavoitteista EU-vaalikaudelle 2024–2029 on linjattu valtioneuvoston selvityksessä E 58/2023 vp. Nämä kannat kytkeytyvät osin toisiinsa. Suomen kolme avaintavoitetta EU –vaalikaudelle 2024-2029 ovat

1. vahvistaa EU:n strategista kilpailukykyä,
2. parantaa Euroopan kokonaisturvallisuutta
3. vauhdittaa puhdasta siirtymää sekä bio- ja kiertotaloutta.

Jaetun E –kirjeen osalta ympäristöministeriö haluaa korostaa seuraavia asioita:

Rahoituksen kohdentuminen ja kokonaistaso

Tulevaan monivuotiseen rahoituskehykseen ja sen kokonaistasoon kohdistuu EU-tasolla merkittäviä uudistamis- ja kasvattamispaineita erityisesti muuttuneen geopoliittisen tilanteen ja EU:n strategisen kilpailukyvyn, turvallisuusympäristön vahvistamisen sekä ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjunnan tarpeen takia, mutta myös tulevan EU:n laajentumisen johdosta. Samanaikaisesti tulisi varmistaa myös ns. perinteisten EU-politiikka-alojen kuten koheesio- ja maatalouspolitiikan toimivuus ja vaikuttavuus.

E –kirjeen mukaan Suomi pitää tärkeänä, että tulevaa rahoituskehystä tarkastellaan kokonaisuutena. Hallitusohjelman mukaisesti Suomi katsoo, että EU-budjetin taso tulee säilyttää kohtuullisena välttäen Suomen nettomaksuosuuden kasvua. Suomi tunnistaa, että Suomen nettomaksuasemaan vaikuttaa eniten rahoituskehyksen kokonaistaso. Suomi on valmis ajamaan lisäpanostuksia EU:n budjetin kautta tärkeäksi katsomiinsa kohteisiin, mutta unionin budjetin kokoa ei voida merkittävästi kasvattaa erityisesti tilanteessa, jossa jäsenvaltiot joutuvat sopeuttamaan kansallisia budjettejaan.

Suomen pääprioriteetit EU:n strategiseen agendaan ja tulevan komission ohjelmaan ovat Euroopan strategisen kilpailukyvyn vahvistaminen, Euroopan kokonaisturvallisuuden parantaminen ja puhtaan siirtymän sekä biotalouden ja kiertotalouden mahdollisuuksien edistäminen. Suomi katsoo, että tulevalla EU:n monivuotisella rahoituskehyksellä tulisi osaltaan edistää näiden painopisteiden toteutumista.

Kuluvan kauden rahoituksen määrästä noin 31 prosenttia kohdennetaan maatalouden suoriin tukiin ja maaseudun kehittämisrahoitukseen, noin 30 prosenttia koheesiorahastoihin (pois lukien oikeudellisen siirtymän rahasto) ja noin 32 prosenttia muihin politiikkaotsakkeisiin (erityisesti sisämarkkinat, innovointi ja digitaalitalous –otsakkeeseen) sekä noin 7 prosenttia hallintomenoihin.

Suomen EU-saannot kaudella 2021–2027 ovat yhteensä arviolta noin 13 miljardia euroa. Näistä yhteisen maatalouspolitiikan ja maaseudun kehittämisen arvioidut saannot muodostavat lähes puolet (noin 5,5 miljardia euroa), Horisontti Eurooppa -tutkimusohjelman arvioidut saannot noin 1,9 miljardia euroa sekä koheesiopolitiikan saannot noin 1,5 miljardia euroa. Muita Suomen saantojen kannalta merkittäviä ohjelmia ovat muun muassa Erasmus+, turvapaikka- muuttoliike- ja kotouttamisrahasto, integroitu rajaturvallisuusrahasto, Verkkojen Eurooppa -väline ml. sotilaallinen liikkuvuus sekä Euroopan puolustusrahasto.

Suomen saanto CAP-rahoituksesta on noin puolet Suomen EU-rahoituksen kokonaissaannosta. Tulevan rahoituskehyksen osalta myös maatalouspolitiikkaan kohdistuu uudistamistarpeita. Etenkin EU:n mahdolliseen laajentumiseen varaudutaan jo ennakollisesti, vaikkei unioniin liittyisikään uusia jäsenvaltioita vielä tulevalla rahoituskehyskaudella. Erityisesti Ukrainan liittyminen muuttaisi maatalousrahoituksen jakautumista merkittävästi.

Ympäristöministeriön kannalta keskeisiä rahastoja on ollut myös ympäristö- ja ilmastotoimien ohjelma LIFE. LIFE-ohjelma on EU:n ainoa yksinomaan ympäristölle, luonnonsuojeluun ja ilmastotoimiin kohdistuva EU-rahoitus. LIFE-ohjelman (2021-2027) budjetti on noin 5,4 miljardia euroa ja Suomen laskennallinen saanto tämän hetkisen arvion mukaan yli 150 milj. euroa eli Suomi on rahastossa merkittävä nettosaaja (2,7%) ja saanto ylittää Suomen jäsenmaksuosuuden budjetista (1,7%).

Ilmasto- ja ympäristötavoitteiden läpileikkaavuus ja EU kilpailukyky

Nykyisellään 30% EU –rahoituksen kokonaisuudesta on läpileikkaavasti allokoitu ilmastotoimiin. Kuten E -kirjeessä todetaan, kohdistuu tulevaan EU –rahoituskehykseen merkittäviä uudistamis- ja kasvattamispaineita ilmasto- ja luontokadon torjunnan näkökulmasta. Suomen näkemyksen mukaan seuraavalla rahoituskehyskaudella varoja tulisi suunnata entistä enemmän tutkimusta, innovaatioita ja osaamista sekä digitalisaatiota ja puhdasta siirtymää edistäviin toimiin.

E –kirjeen kannan mukaisesti ilmasto- ja luontokriisin ratkaiseminen sekä fossiilisista polttoaineista eroon pääseminen vaativat jatkossakin merkittäviä panostuksia EU varojen kohdentumisen osalta. Muuttunut toimintaympäristö on entisestään kasvattanut tarvetta puhtaalle siirtymälle ja fossiilitaloudesta irtautumiselle. Venäjän sotilaallinen hyökkäys Ukrainaan on johtanut merkittäviin energiapoliittisiin linjanmuutoksiin energiansaannin turvaamiseksi ja energia- ja materiaaliriippuvuuden vähentämiseksi Venäjästä. Ratkaisut akuuttiin fossiilisen energian tuonnista irtautumisen tarpeeseen ja ilmastonmuutokseen ovat osin samoja ja osin erilaisia. Vuosiin 2030, 2035 ja 2050 sekä tulevat EU:n 2040 kohdistuvat ilmastotavoitteet sekä tarve ekologisen kriisin ratkaisemiseksi ovat edelleen relevantteja geopoliittisesti uudessakin tilanteessa ja näiden huomioiminen tulevassa EU rahoituskehyksessä on tärkeää Suomen kannan mukaisesti.

E –kirjeen mukaisesti Suomen lähtökohtana on, että EU:n kilpailuun perustuvien rahoitusohjelmien, kuten tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman, tulee jatkossakin perustua korkeaan toiminnan laatuun, ei kiintiöihin tai aluekriteereihin. Suomen näkemyksen mukaan seuraavalla rahoituskehyskaudella varoja tulisi suunnata entistä enemmän tutkimusta, innovaatioita ja osaamista sekä digitalisaatiota ja puhdasta siirtymää edistäviin toimiin. Ympäristöministeriö korostaa, että Suomi on menestynyt hyvin avoimiin hakuihin ja toiminnan korkeaan laatuun perustuvissa rahoitusohjelmissa ja ne ovat tärkeitä muun muassa puhtaan siirtymän sekä ilmasto- ja luontoratkaisuiden edistämiseksi sekä EU kilpailukyvyn turvaamiseksi.

EU:n omat varat

EU:n rahoituskehyksen kokonaistasoon kytkeytyy myös EU:n talousarvion tulopuoli, eli EU:n omat varat, joilla EU:n talousarvio pääasiallisesti rahoitetaan. Nykyiset omat varat muodostuvat pääosin kansallisten talousarvioiden kautta rahoitettavista jäsenvaltioiden bruttokansantuloon (noin 60 prosenttia) ja arvonlisäveropohjaan (noin 17 prosenttia) perustuvista maksuosuuksista sekä kierrättämättömän muovipakkausjätteen määrään perustuvasta maksuosuudesta (noin 5 prosenttia) samoin kuin jäsenvaltioiden unionin puolesta keräämillä tullimaksuilla (noin 18 prosenttia), jotka tuloutetaan suoraan unionille.

Tällä hetkellä EU-tasolla on käsittelyssä kolme komission ehdotusta uusiksi varoiksi. Merkittävä osa omista varoista Näitä ovat laajennetun EU:n päästökaupan (ETS1 ja ETS 2) tuloihin perustuva oma vara, EU:n hiilirajamekanismin (CBAM) tuloihin perustuvaa oma vara ja tilastollinen yritysten voittoihin kytkeytyvä oma vara.

Osa omista varoista koostuu ympäristö- ja ilmastopohjaisista maksuista ja tuloista. Suomi katsoo ensisijaisesti, että mahdollisilla uusilla omilla varoilla kerättävä määrä mitoitettaisiin elpymisvälineen takaisinmaksun menoja vastaavan määrän mukaisesti huomioiden kuitenkin jo päätetyt uudet menokohteet, kuten ilmastotoimien sosiaalirahaston rahoitus. Ilmastotoimien sosiaalirahaston osalta Suomen saanto EU:sta on noin 350 milj. euroa ja rahaston kansallinen valmistelu käynnistynyt.

Varojen käyttö

Suomi tukee EU:n rahoitukseen kytkeytyvää vahvaa ehdollisuutta. Suomi pitää erityisen tärkeänä, että EU:n rahoitus linkitetään jatkossakin tiiviisti oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseen, varojen väärinkäytön vastaisiin toimiin ja korruption ehkäisemiseen. Suomi korostaa myös EU-varojen tehokasta valvontaa ja EU:n taloudellisten etujen suojaamista. Ehdotuksia erilaisiksi rahoitusmalleiksi tulisi tarkastella ja arvioida myös niihin liittyvien mahdollisten väärinkäytösten ja riskien näkökulmasta. Samalla EU-rahoitteisten toimien hallinnointia tulisi yksinkertaistaa ja vähentää hallinnollista taakkaa.

Kuluvalla rahoituskaudella EU varojen hallinnassa monissa rahastoissa kriteerinä on käytetty ei merkittävää haittaa periaatetta (DNSH). Periaatteella osaltaan pyritään huomioimaan EU varojen käyttö ilmaston, ympäristön ja luonnon kannalta mahdollisimman vähän haittaa aiheuttavasti. EU –varojen käytön, erityisesti ilmasto- ja luontokadon torjunnan sekä riskienhallinnan näkökulmasta ympäristöministeriö pitää tärkeänä, että EU -varojen kohdentumista sekä vaikuttavuutta tarkastellaan ja seurataan jatkossakin sekä lyhyen, että pitkän aikavälin vaikutusten osalta yhtenäisillä kriteereillä ja reunaehdoilla.